

Fra vugge til krukke

November 2005

Aspergers syndrom

- En gennemgribende udviklingsforstyrrelse karakteriseret ved kvalitative forstyrrelser af socialt samspil
- Begrænset stereotypt repertoire af interesser
- Ofte motorisk klodsethed
- Ingen sproglig forsinkelse
- Kan være højt begavede

Aspergers syndrom

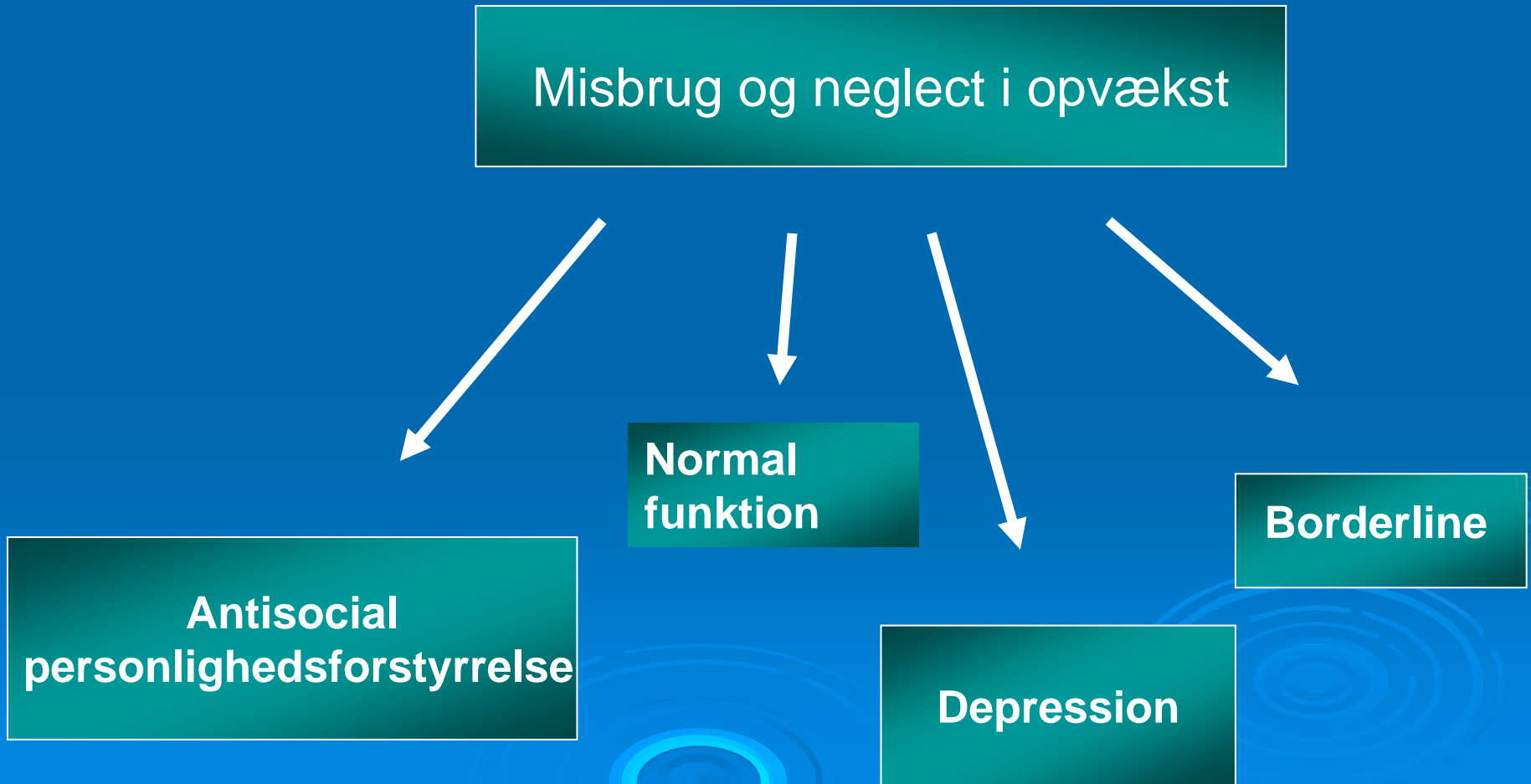
- Follow-up data er sparsomme men tendensen er:
  - Øget kompetence og autonomi udvikles især i forhold til job
  - problemer i forhold til kompetence og autonomi i hjemmet
  - Den syndom-relaterede mangelfulde empati og problemerne med social interaktion fortsætter og dette opleves som et tab
  - Øget hyppighed af psykoser i voksenalderen

- Det kliniske udtryk og progression af diagnostiske forstyrrelse påvirkes af **modningsprocesser**

Multifinalitet

➤ Ex:

Equifinalitet (Mash & Wolfe 2004)

Bipolar affektiv forstyrrelse

- Børn med BPD eller depression får ofte utilstrækkelig behandling. Behandlingsmønstrene reflekterer voksen behandlingsplaner, der ikke er valideret i forhold til børn og unge. Børn har begrænset adgang til klinikere der ved noget om børnedepressioner

Bipolar forstyrrelse

- Problem at de diagnostiske kriterier kun i begrænset omfang gør det muligt at vurdere børn i forhold til BP. Det kan være en medvirkende faktor til diskussionen af om BP eksisterer hos børn. I voksen området er der ingen diskussion af om BP eksisterer.

Diagnostiske kriterier

- **Anvendelse af kriterier** der udelukkende er fundet ved at se på enten voksne eller børn er særdeles problematisk, når det drejer sig om at diagnosticere den gruppe der ikke er anvendt som reference

Forståelse af symptomer

- For kvinder med ADHD gælder det at der er en 4 dobbelt risiko for, at de har været behandlet med antidepressiva i ungdomsårene – uden effekt inden diagnosen blev stillet.

Diagnostiske kriterier

- Bl.a. Barkley er fortalere for "developmentally referenced" diagnostiske kriterier

anamnese

- Det er ikke nødvendigvis enkelt at få præcise **anamnestiske oplysninger**.
  - Personens hukommelse af bestemte episoder eller faktorer vil være påvirket af hvordan disse karakteristika blev oplevet som barn eller blev defineret af de voksne
  - Visse karakteristika er uspecifikke og gennemgående i børnepsykiatriske diagnoser
  - De symptomer man spørger ind til har haft et andet udtryk

irritabilitet

- Visse karakteristika er gennemgående i børnepsykiatriske diagnoser herunder irritabilitet og koncentrationsvanskeligheder.
- Irritabilitet ses således ved adfærdsforstyrrelser, depression, autisme og Aspergers syndrom

Voksne mani

- Der er ikke nogen klar viden om forbindelserne mellem børne og voksen mani, men børne mani er ofte kroniske og fortsatte snarere end episodiske og akutte som hos voksne

Bipolar affektiv forstyrrelse

- En interessant forskel (påfaldende?!) mellem børne- og voksen bipolar affektiv forstyrrelse er, at ADHD sjældent rapporteres som komorbiditet hos maniske voksne (29 %) hvorimod det rapporteres hos 89 % af patienter, der er under 12 år med BP.

Bipolar affektiv forstyrrelse hos børn

- traditionelt svært at skelne fra ADHD, bl.a. fordi irritabilitet er karakteristisk for begge forstyrrelser.
- BP bør adskilles fra ADHD
- irritabilitet er ikke et relevant kriterium i forhold til at adskille ADHD og BP.

Bipolar affektiv forstyrrelse

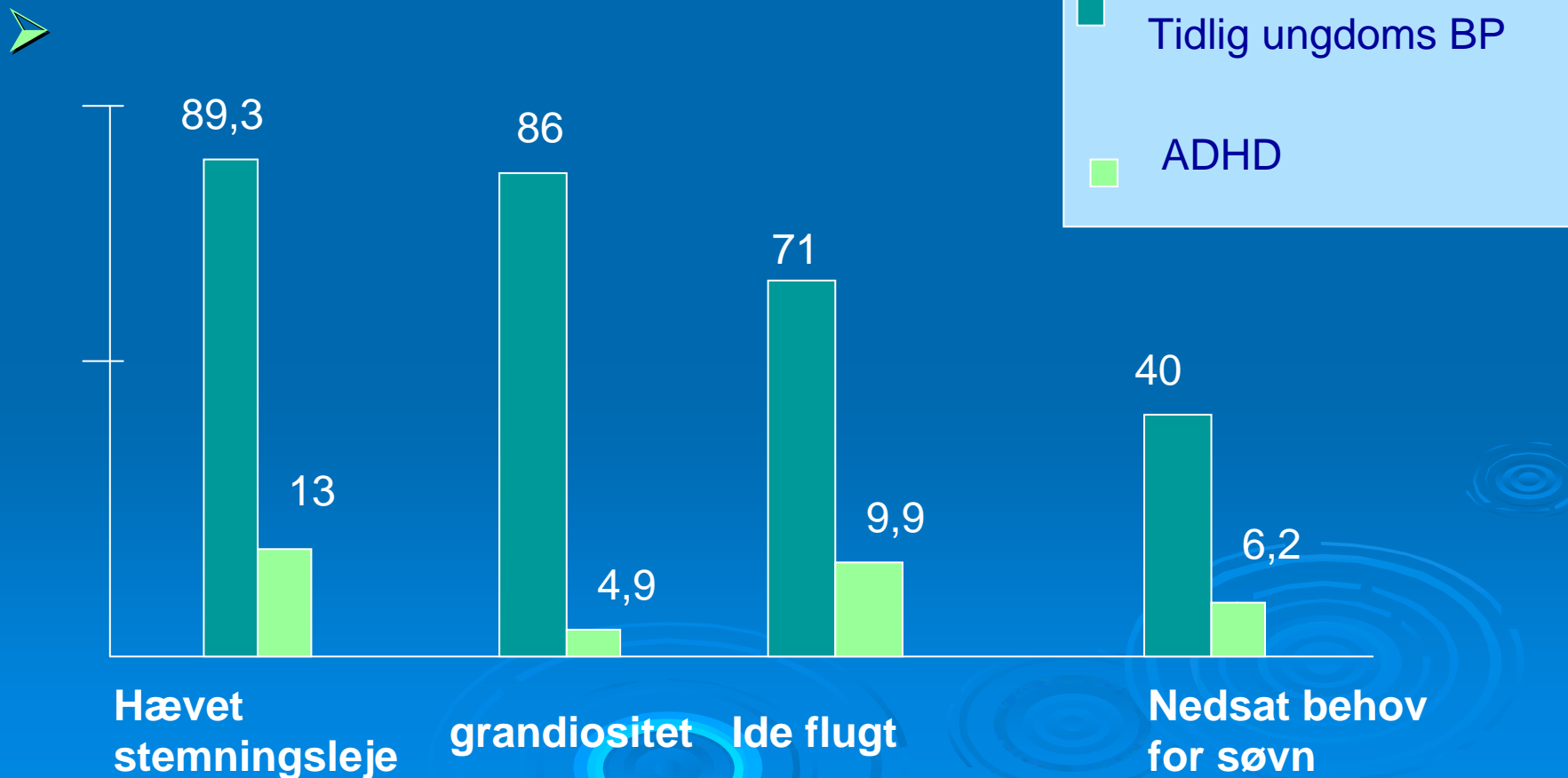
- Når man vil diagnosticere børn med BP kan det derfor være vigtigt, at man ser på enten mani med hævet stemningsleje eller grandiositet som et af kriterierne således, at barnet ikke udelukkende diagnosticeres på baggrund af kriterier, der overlapper ADHD kriterier.
- Mani hos børn kan være atypisk efter voksenstandarder

Symptomer BP

- Et andet problem er hvordan man vurderer patologisk glæde eller grandiositet hos børn. Det er imod vores intuitive opfattelse af børn at de skulle kunne være for glade eller for grandiose. Det der må vurderes er om det hævede stemningsleje er passende i konteksten, forventet af de voksne og ikke handicappede.

Bipolar affektiv forstyrrelse

➤ DSM IV kriterier for mani der har begrænset overlap med ADHD:

Bipolar affektiv forstyrrelse/ ADHD

- Symptomer der overlapper med ADHD:
  - Irritabilitet
  - Hurtig tale
  - Distraction/ afledelighed
  - Øget energi

Bipolar affektiv forstyrrelse

- Det er interessant at børn har hurtigere cyklus end voksne. Der er hyppigst tale om kontinuerlig hurtig vekslen (hos 77 %). 4 gange så hyppigt som hos voksne. Børn har desuden lave rater i forhold til recovery og høje rater af relapse (34,8 %).
- recovery er signifikant relateret til familievariabele (bio forældre og emotionel varme hos mor)

skizofreni

- Næsten alle studier beskæftiger sig med skizofreni der starter i voksenalderen

skizofreni

- Langtidsstudier af **AOS** og **EOS** viser få forskelle men peger dog på signifikant dårligere psykosocial funktion for **EOS** gruppen
- Start under 18 år fordobler risiko for genindlæggelse indenfor en 3års periode
- 51 -66% af **EOS** viser alvorlig eller meget alvorlig psykosociale forringelser efter 11-15 år mens **AOS** viser fuld social funktion hos 39 %.

Early Onset Schizophrenia

Adult Onset Schizophrenia

Skizofreni – EOS over tid

- EOS : op til 80% har samme diagnose efter 11 år (Hollis 2000)
- 69 % lever alene uden seksuelle relationer
- God præmorbid social tilpasning i 6-12 års alderen viser færre symptomer efter 12 år
- Efter 15 år ses "helbredelse" hos 8% (CGI=2)
- Start type er den bedste prædikator for udfald af EOS efter 15 år
  - Gradvis start ~ dårligt udfald (92%); og kun 8% lever med partner
  - Akut start ~ bedre udfald (33% dårligt udfald); 60 lever med partner

VEOS/EOS/AOS

- Mulige forklaringer på forskelle i prognose:
  - Neurobiologiske forklaringer
  - De har ikke nået at få etableret stabile relationer før start
  - De har nået at få mindre uddannelse

Skizofreni VEOS

- 80 % præmorbid dysfunktion og gradvis start (75-83%)
- Psykopatologiske symptomer noget anderledes f.eks er akustiske hallucinationer relativt sjældne
- Klassifikation vanskeligt fordi børn har svært ved at rapportere subjektive symptomer såsom hallucinationer.

Psykosser

- Børn der diagnosticeres som psykotiske (ikke skizofrene) har en meget dårlig prognose og får i ungealderen diagnoserne, affektive forstyrrelser, skizoaffektiv lidelse og skizofreni.
- 50% blev betegnet kronisk psykotiske som voksne

skizofreni

- Meget tidligt startet skizofreni (VEOS) viser højere grad af langsom start, kognitiv forringelse og dårlig prognose end tidligt startet skizofreni og skizofreni med start i voksenalder

skizofreni

- Halvdelen af børn med skizofreni har præmorbidde sprogvanskeligheder

Voksne med ADHD

- Voksne med ADHD får ofte utilstrækkelig behandling. Behandlingsmønstrene reflekterer børne-behandlingsplaner der ikke er valideret i forhold til unge og voksne. Voksne har begrænset adgang til klinikere, der ved noget om voksne med ADHD.
- Når børns symptomer og børne-baserede diagnostiske kriterier overføres til voksne øges sandsynligheden for forkerte vurderinger

ADHD voksne

- ADHD symptomer hos voksne inkluderer eksekutive dysfunktioner herunder signifikante organiserings problemer, stress intolerance, dysfori, og sociale problemer.

voksne med ADHD- klinisk billede

- En konstant følelse af rastløshed
- Vanskelighed ved at slappe af
- Ubehag når der ikke foregår noget interessant
- Vanskeligheder med at fastholde opmærksomhed når man skal læse en bog, lytte til andre, eller se et teaterstykke
- Tankeflugt når man er i gang med en teoretisk opgave, man bliver forstyrret af uvedkommende tanker
- Man glemmer aftaler, tid og hvor man har lagt sine ting
- Man handler ofte for hurtigt og uoverlagt
- Risk – seeking adfærd
- Har svært ved at beherske sine følelser
- Kommer let i konflikt med kolleger og familie
- Det er svært at planlægge og organisere sit arbejde og studier
- Det er svært at klare frustrationer og modgang

ADHD kriterier

- den tilsyneladende aftagen med alderen er en funktion af, at der anvendes aldersupassende diagnostiske kriterier.

”anvendelse af DSM-IV kriterier igennem forskellige aldre får det til at se ud som om individer med ADHD vokser ud af deres forstyrrelse mens de i realiteten blot vokser ud af DSM-IV.”

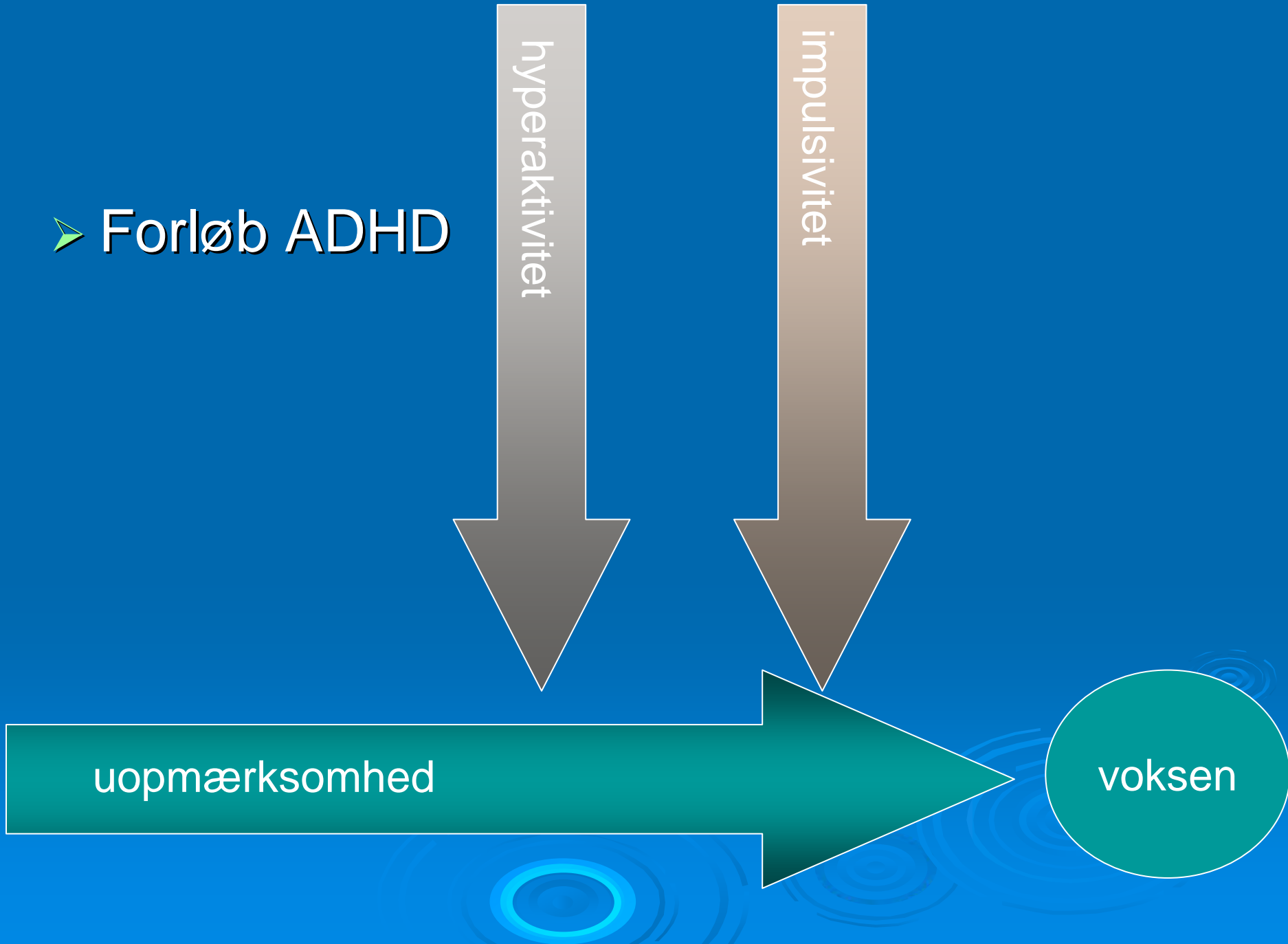
➤ Forløb ADHD

hyperaktivitet

impulsivitet

uopmærksomhed

voksen

ADHD piger/kvinder

- Symptomer på ADHD hos piger vil øges ved starten af puberteten.
- Piger over 12 år med ADHD vil oftere have komorbid depression.
- Piger med høj verbal IQ vil blive diagnosticeret senere end piger med lav verbal IQ.
- Kvinder der som børn er diagnosticeret med ADHD har større risiko for skizofreni end kvinder der som børn er diagnosticeret med angst.

ADHD voksne

- Voksne med ADHD har 6 gange så stor risiko for at blive indlagt på psykiatrisk hospital. Størst er risikoen for antisocial personlighedsforstyrrelse. Men også risikoen for skizofreni eller skizofreniform psykose er større (4 gange). Endelig er risikoen for affektive forstyrrelser, borderline personlighedsforstyrrelser og misbrug større.
- Risiko for kriminalitet. 47 % havde en dom i 21 års alderen mod norm på 2 %.
- Høj forekomst af tvangsindlæggelser som voksne
- Høj risiko for retspsykiatriske undersøgelser.

ADHD voksne

➤ Symptomer kvinder:

- uopmærksomhed, impulsivitet og koncentrationsvanskeligheder, problemer med organisering, dysfori (forstået som en "reactive moodiness rather than true depression with vegetative signs"

➤ Symptomer mænd:

- adfærdsproblemer, indlæringsproblemer, stress intolerance, opmærksomhedsproblemer, og dårlige sociale evner.

Voksne med ADHD - komorbiditet

- Svært at skelne imellem ADHD og depression
  - Uopmærksomhed
  - Lav frustrationstærskel
  - Irritabilitet
  - Nedsat interesse for aktiviteter
  - Problemer med søvn
  - Tab af energi
  - Oplevelse af værdiløshed

afslutning

- Aldersrelaterede kriterier
- Forskning i forløb
- Bevidsthed om kontinuitet / diskontinuitet i voksenalderen

Voksne med ADHD - medicin

- Medicin (Ritalin) vil ofte forbedre interpersonelle interaktioner der kræver styring af:
  - Frustrations tolerance
  - Vredesstyring
  - Tålmodighed
  - Gennemførelse af opgaver
  - Venten på tur
  - Omsorgsfuld lytten
  - Kommunikation
  - Styring af rastløshed
  - impulsivitet

voksne med ADHD

➤ Problemer med

- Gennemførelse af opgaver
- Styring af penge
- At være forældre
- At organisere og styre sit hjem
- Afbalancering i forhold til hjem / arbejde
- Interpersonelle relationer
- Vanskeligheder i forhold til daglige forpligtelser